

УДК 339.9:330.1

АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Марушко Н.С.
Волянник Г.М.

В статті основну увагу приділено методичному забезпеченню аналізу залученого капіталу суб'єкта господарювання, розглянуто існуючі методики аналізу капіталу підприємства, визначено структурні елементи комплексного аналізу залученого капіталу підприємства. Доведено, що аналіз залученого капіталу підприємства доцільно здійснювати за такими напрямками: аналіз фінансового стану об'єктів залученого капіталу, аналіз доцільності залучення капіталу, аналіз структури залученого капіталу, аналіз ефективності залучення капіталу.

Ключові слова: залучений капітал підприємства, аналіз доцільності та необхідності залучення капіталу, аналіз структури залученого капіталу, аналіз ефективності залучення капіталу.

ВСТУП

Постановка проблеми. В умовах нестабільності, дефіциту державного бюджету, інфляції, падіння рівня виробництва, збільшення безробіття, погіршення економічного стану та уповільнення темпів економічного зросту, нестабільності банківської системи та різке припинення кредитування фізичних та юридичних осіб постає питання про доцільність забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Ефективність діяльності підприємств в більшій мірі залежить від розширення джерел фінансування, структурним елементом якого є залучений капітал.

Трансформаційні процеси, пов'язані з переходом до ринкових умов господарювання в вітчизняній економіці передусім позначились на механізмі формування власних і залучених фінансових ресурсів для забезпечення функціонування суб'єктів господарювання. Ринкові відносини зумовили пошук нових механізмів фінансового забезпечення діяльності підприємств, оптимізації структури джерел фінансування та повноцінного використання можливостей залучення капіталу. Відсутність ресурсів, необхідних для покриття таких потреб, недостатня їх кількість або неможливість їхньої своєчасної мобілізації перешкоджає нормальному перебігові виробничого процесу і може звести нанівещь ефективність діяльності. Уникнути проблем, зумовлених браком власного капіталу, можна шляхом залучення додаткових коштів.

Аналіз основних досліджень і публікацій характеризується наявністю цілого ряду публікацій, які представлені такими відомими вченими, як І.О. Бланка, В.М. Івахненко, К.В. Ізмайлова, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонова, Л.О. Лігоненко, С. В. Мниха та інші, які своїми дослідженнями заклали концептуальні основи аналізу капіталу підприємства.

Проте, не дивлячись на багатогранність проведених досліджень і отриманих конструктивних висновків та пропозицій, цілий ряд проблем аналізу підприємства в умовах швидкоплинності ринкових відносин залишаються малодослідженими і виникає потреба в їхньому більш глибокому дослідженні. Одним з таких напрямів досліджень є проблема аналізу залученого капіталу підприємства при його формуванні, якій в нинішніх умовах приділяється мало уваги, фундаментальних вітчизняних розробок з даної проблематики практично немає. В згаданих роботах розглядаються лише загальнонаукові положення щодо аналізу капіталу підприємства, не виділяючи особливості аналізу залученого капіталу підприємства при його формуванні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемою аналізу залученого капіталу підприємства в Україні займаються недостатньо та не комплексно, тому що основна увага приділяється аналізу капіталу підприємства та його управлінню.

Розглядаючи проблему аналізу залученого капіталу підприємства, необхідно зазначити, що підприємство повинно розпоряджатися залученими коштами так, щоб у майбутньому не тільки забезпечити зворотність і збереження грошей, а й одержати додатковий прибуток і забезпечити ліквідність активів у цілому.

Методологія дослідження ґрунтується на загальній теорії наукового пізнання. До них належать загальнонаукові методичні прийоми (аналіз, синтез, дедукція), емпіричні теоретичні (формалізація, гіпотетичний) та емпіричні методичні (розрахунково-аналітичні, синтезування) прийоми досліджень. У процесі дослідження стану аналізу залученого капіталу на підприємствах молочної промисловості використовували такі методи: системний аналіз (для розкриття змісту категорії „залучений капітал” і опрацюванні методики аналізу формування та використання залученого капіталу); методи індукції, дедукції,

абстракції і формальної логіки (для визначення й уточнення економічної сутності та змісту понятійного апарату).

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є визначення поняття «залучений капітал підприємства», розкриття основних складових методики аналізу залученого капіталу підприємства.

Відповідно до цільової спрямованості статті на дослідження поставлено такі завдання:

- виконати теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо розкриття сутності, змісту і характерних ознак залученого капіталу, сформулювати визначення залученого капіталу для адекватного структурування і вдосконалення методики аналізу капіталу підприємства при його формуванні;
- розробити методику комплексного економічного аналізу формування залученого капіталу.

1 РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ЗАЛУЧЕНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

Ринкові умови спонукають до вирішення низки проблем, які безпосередньо впливають на ефективність процесу господарювання на підприємстві. Здійснення ефективної діяльності підприємств, забезпечення їхнього стійкого економічного зростання можливе лише завдяки розширенню джерел фінансування. Джерелами фінансування є капітал підприємства, який формується з власних і залучених джерел.

Аналіз джерел утворення майна підприємств молочної промисловості Львівської області свідчить про вагомому частку в структурі капіталу саме залученого, а його тенденція має позитивний характер (рис. 1).

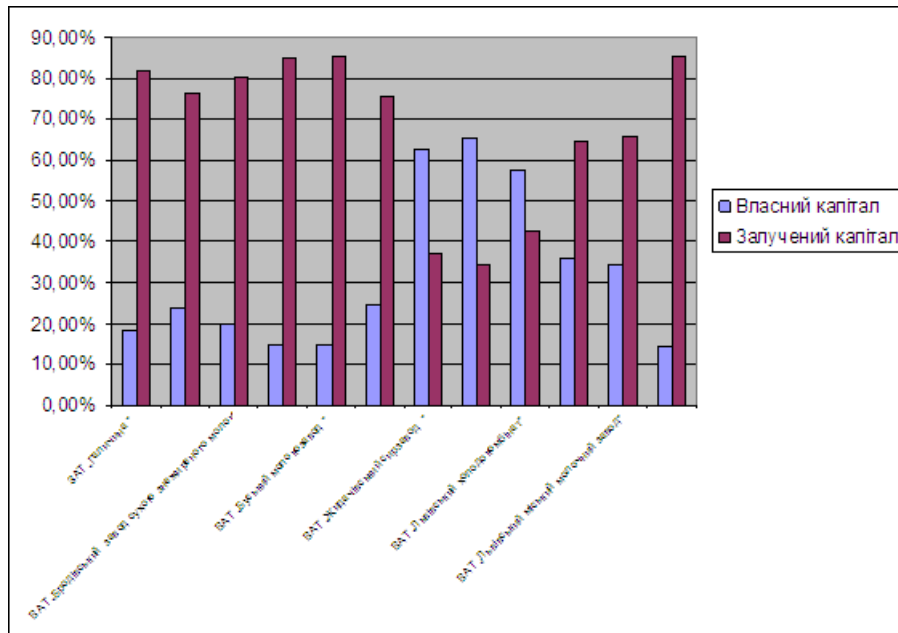

Рис 1 Структура капіталу підприємств молочної промисловості Львівської області на початок і кінець 2009 року

Без залучення капіталу практично неможливо на високому і ефективному рівні досягти стійкого фінансового стану та позитивних фінансових результатів. Тому, залучений капітал підприємств є не тільки об'єктом дослідження обліку й аналізу, а й безпеки підприємства, оскільки в такому контексті закономірним є розширення екстенсивного шляху економічного розвитку і забезпечення фінансової безпеки підприємства, як основи стійкості і стабільності господарюючого суб'єкта.

Загальновідомим є те, що залучений капітал – це капітал, одержаний в грошовій або натуральній формі від різних учасників економічного процесу з метою отримання економічної вигоди в результаті економічної діяльності суб'єкта господарювання. На відміну від позикового капіталу, для якого характерним є умови повернення за строками і визначену плату, залучений капітал включає також і необумовлені форми залучення недопустимої кредиторської заборгованості.

Тобто, з одного боку він являє собою частину фінансових ресурсів підприємства, залучених від банків чи інших учасників господарського процесу, що використовуються для здійснення фінансово-господарської

діяльності підприємства і забезпечують безперервну діяльність підприємства, з іншої сторони, якщо розглядати залучений капітал через призму фінансової звітності, а зокрема через баланс підприємства, то залучений капітал – характеризує сукупний обсяг зобов'язань суб'єктів господарювання або загальну суму боргу і відображається у 2,3,4,5 розділі пасиву балансу підприємства. Проте, необхідність використання саме поняття «капіталу» в процесі залучення ресурсів спростовується саме природою цього поняття, яке трактується як вартість, що утворює додаткову вартість (А.Сміт, Д.Рікардо, Ж.-Б.Сей, К.Маркс)[1-2]. А зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікують, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди. Отже, зобов'язання не є тотожністю капіталу, оскільки вони є результатом залучення капіталу. Капітал, в тому числі й залучений, є джерелом для виникнення та здійснення діяльності підприємства. Тільки капітал має властивість приносити дохід.

2 КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз формування та використання залученого капіталу дає змогу визначити напрями розміщення коштів, ступінь залежності підприємства від кредиторів, ефективність використання залученого капіталу та підтримання необхідного рівня ліквідності, а також платоспроможності суб'єкта господарювання.

Кінцева мета аналізу формування залученого капіталу – оцінка його руху, що є необхідною умовою для ефективної господарської діяльності та визначення адекватності вибору шляхів її фінансування.

Наслідком аналізу залученого капіталу є визначення відповідності обраних форм фінансування та напрямів розміщення коштів стратегічним цілям підприємства. Отримані результати слугують підґрунтям для якісного оперативного управління, фінансового планування та контролю.

У процесі формування і використання залученого капіталу підприємствам доцільно застосовувати комплексну методикі аналізу залученого капіталу, що ґрунтуватиметься на основоположних принципах аналітичних досліджень – системності та комплексності.

Як випливає з порівняння і аналізу думок фахівців щодо визначення методичного забезпечення аналізу залученого капіталу [4, 6, 8-10], далеко не всі з них звертають увагу на потребу застосування системного підходу як поодинокого напрямку діалектичної теорії пізнання до зазначеної категорії.

Системність аналізу залученого капіталу зумовлена взаємозв'язком та взаємозалежністю елементів цієї системи. Водночас система аналізу залученого капіталу є складовою частиною системи комплексного економічного аналізу діяльності підприємства. Комплексний підхід до аналізу залученого капіталу визначають у подальшому дослідженні його складових частин та властивостей.

Аналіз залученого капіталу структурують на два основних аспекти, властиві будь-якому системному дослідженню: вивчення процесу формування капіталу (генетична складова) та вивчення процесу його використання (функціональна складова), що узагальнюють підсистемою аналізу ефективності використання залученого капіталу.

Процес формування залученого капіталу вивчають шляхом оцінки та детального дослідження всієї сукупності джерел утворення залученого капіталу підприємства, визначення структури та інших якісних показників формування залученого капіталу і визначення його вартості.

Унаслідок вивчення джерел економічної літератури (табл. 1) визначено, що методика аналізу залученого капіталу обмежена загальною оцінкою фінансового стану, структури джерел формування капіталу, фінансової стійкості без видимого зв'язку з іншими елементами системи аналізу. Зазначимо, що сьогодні на практиці не забезпечено комплексності аналізу залученого капіталу на підприємстві, оскільки практично нема відповідних методик. Наявні ж методики аналізу залученого капіталу, на нашу думку, є майже ідентичні за порядком і дають лише оцінку фінансового стану, що є окремим етапом аналізу залученого капіталу. Такі методики не є достатні для управління підприємством, їхнє використання дає змогу лише констатувати генетичне походження капіталу.

Таблиця 1 Існуючі методики аналізу залученого капіталу

Автор 1	Порядок проведення аналізу формування капіталу 2
Івахненко В.М. [4]	Загальна оцінка фінансового стану підприємства
Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М. [9]	Загальна оцінка джерел фінансування підприємства Аналіз власного капіталу підприємства Аналіз позиченого капіталу підприємства Оцінка вартості окремих елементів власного капіталу підприємства Оцінка середньозваженої вартості капіталу підприємства Оптимізація структури капіталу підприємства
Савицька Г.В.[6]	Аналіз джерел формування капіталу Аналіз розміщення капіталу і оцінка майнового стану підприємства Аналіз ефективності і інтенсивності використання капіталу підприємства Аналіз фінансової стійкості підприємства Аналіз платоспроможності і діагностика ризику банкрутства підприємства
Фаріон І.Д., Захарків Т.Д. [8]	Аналіз фінансового стану та рентабельності Аналіз потреби фірми в фінансуванні Аналіз ризику Визначення потреби у фінансуванні
С.В.Мних, А.Д. Бутко, О.Ю. Большакова, Г.О. Кравченко, М.О. Никоневич [5]	Попередній аналіз капіталу підприємства: · Оцінка доцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства; · Оцінка та вибір оптимальних джерел фінансування підприємства; · Попередній аналіз вартості залученого капіталу підприємства; · Оптимізація структури капіталу підприємства; · Попередній аналіз ризику капіталу. Оперативний аналіз капіталу підприємства: · Аналіз доцільності операцій щодо формування залученого капіталу підприємства; · Аналіз складу і структури капіталу підприємства; Стратегічний аналіз капіталу підприємства: · Аналіз фінансового стану; · Аналіз грошових потоків; · Аналіз руху капіталу; · Перспективний аналіз і прогнозування капіталу підприємства

Оцінка нормативної бази, за допомогою якої розкривають методики аналізу фінансового стану підприємств, у тому числі й ті що стосуються аналізу залученого капіталу підприємств [4, 6], свідчить, що:

- більшість методик аналізу містить надмірно велику кількість показників та коефіцієнтів[8, 9];
- окремі методики, незважаючи на те, що введені в дію після ухвалення Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, мають застарілі назви форм фінансової звітності та, відповідно, використовують посилання на вже не чинні статті [8-10];
- наведені методики спрямовані на ретроспективний аналіз, але метою деяких з них є оцінка майбутнього стану підприємств, що стає неможливою, оскільки нема відповідного наукового обґрунтування [4, 6, 8];

- відбувається ототожнення різних напрямів оцінки фінансового стану, наприклад фінансової стійкості та платоспроможності. Ці напрями справді взаємопов’язані, але в жодному разі не однакові [10].

З наведених вище підходів найзмістовнішою треба вважати методику, запропоновану колективом авторів за загальною редакцією проф. С.В. Мниха. Такий підхід є найбільш цінним, оскільки найбільш повно задовольняє потреби управління щодо прогнозування можливих варіантів розвитку подій за умов невизначеності.

Розглянуті підходи до розуміння сутності комплексного аналізу залученого капіталу дають змогу дійти висновку, що метою аналізу залученого капіталу є вивчення стану та структури аналізованого об’єкта, тобто визначення джерел формування, оцінка виявлених у них змін з позиції впливу на фінансовий стан і

ліквідність підприємства та обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансування його господарської діяльності.

Перед аналізом залученого капіталу ставлять завдання, які дозволяють конкретизувати мету аналізу з урахуванням організаційних, інформаційних, технічних і методичних можливостей його проведення, а саме:

- обґрунтування доцільності операцій залучення капіталу та оцінка спроможності в подальшому виконати свої зобов'язання;
- виявлення потенційних способів залучення капіталу;
- оцінка ефективності способів залучення капіталу;
- вивчення структури капіталу та напрямів його використання;
- визначення оптимальної структури капіталу, яку використовує підприємство;
- оцінка варіантів диверсифікації способів залучення капіталу;
- обґрунтування потреби підприємства в додатковому залученні капіталу в майбутніх періодах.

Дотримуючись методичних засад проведення аналітичного дослідження першочерговими треба вважати такі блоки аналітичних завдань:

- 1) аналіз потреби і доцільності залучення капіталу;
- 2) аналіз фінансового стану об'єктів залученого капіталу;
- 3) аналіз ефективності залучення капіталу.

При аналізі доцільності залучення капіталу треба визначити об'єкти залучення, дати їм рейтингову оцінку, визначити доцільність (недоцільність) використання альтернативних джерел (власного капіталу, фінансової допомоги, кредитів та ін.). Надалі необхідно виконати загальний аналіз фінансового стану, що дозволить оцінити можливі наслідки залучення капіталу в досягненні перспективних і тактичних цілей виробничо-фінансової діяльності в цілому. У цьому секторі досліджень пріоритетним є аналіз кредитоспроможності й аналіз грошових потоків за залученим капіталом.

Для забезпечення системності в аналітичних дослідженнях в подальшому слід оцінити наслідки та порівняти результативність участі залученого капіталу в обслуговуванні потреб суб'єкта господарювання. Загальну модель аналітичних досліджень схематично показано на рис.2.

Особливе місце в системі комплексного аналізу залученого капіталу посідає модель внутрішнього і зовнішнього аналізу, що характеризує взаємозумовленість аналітичних досліджень внутрішнього середовища окремого підприємства, та аналіз зовнішніх чинників впливу на об'єкт дослідження.

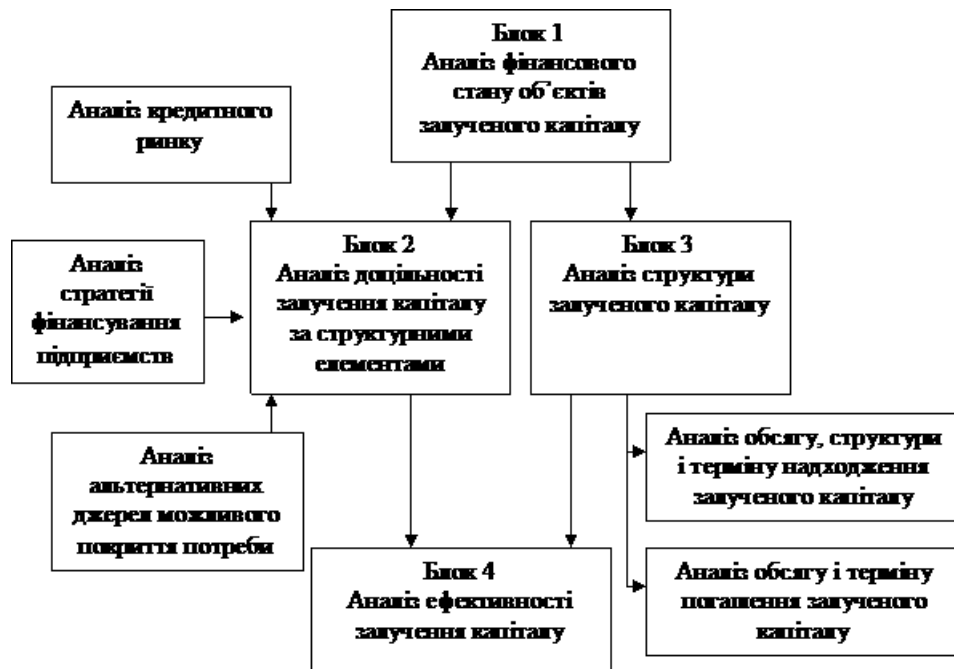

Рис 2 Загальна модель комплексного економічного аналізу залученого капіталу підприємств

Глибоке розуміння процесу залучення капіталу та ефективності його використання тісно пов'язане з визначенням фінансового стану підприємства та пошуком можливостей його поліпшення. Оскільки однією з цілей комплексного економічного аналізу залученого капіталу є аналіз потреби та доцільності, то для її

досягнення в процесі аналізу вивчено джерела утворення капіталу та напрями їх використання, структуру залученого капіталу, надійність, терміновість використання, рівень залежності підприємства від зовнішнього фінансування та інші аспекти.

Отримані результати дають змогу оцінити, які джерела фінансування діяльності використовує підприємство, наскільки фінансово ризиковою є така структура джерел у разі залучення капіталу для власників та кредиторів і як це впливає на ефективність господарської діяльності.

Доцільність проведення аналізу залученого капіталу у комплексі з зовнішніми можливостями і загрозами підприємства дасть можливість вибрати стратегічні альтернативи при залученні капіталу й забезпечить ефективний розвиток підприємства.

ВИСНОВКИ

Оскільки метою аналізу формування залученого капіталу є оцінка його стану та руху як необхідної умови ефективного здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства, а також оцінка доцільності вибору джерел фінансування, то визначено основні напрями дослідження процесу залучення капіталу, що відповідають потребам управління капіталу: аналіз потреби і доцільності залучення капіталу, аналіз фінансового стану об'єктів залученого капіталу, аналіз ефективності залучення капіталу.

Необхідність визначення граничних критеріїв показників аналізу залученого капіталу підприємств та їх прогнозування визначає перспективу подальшого дослідження, оскільки є досить актуальним серед інших проблем управління підприємством і гарантує незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дії дестабілізаційних чинників та створення умов для успішного функціонування підприємництва, нагромадження капіталу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Сочинения: В 4-х томах. / АН СССР. Институт философии. – М.: Мысль, 1978. - Т.2. - 682 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Гадзевич О.І. Основы економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства. – К.: Кондор, 2004. – 178с.
4. Ивахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник – К.: Знання-Прес, 2002. – 190 с.
5. Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / За ред.проф. Є.В. Мниха. – К.: КНЕУ, 2005. – 232с.
6. Савиця Г.В. Аналіз хозяйственной деятельности предприятия: 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: ООО «Новое знание», 2004. – 688с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Кн. 1. – М.: Ось-89, 1997. – 256 с.
8. Фаріон І.Д., Захарків Т.Д. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – Тернопіль. – 2000 р. – 455 с.
9. Федорович Р.В., Загородна О.М., Серединська В.М. Фінансовий аналіз: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 149 с.
10. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 237с.

Марушко Надія Семенівна, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту Львівського державного університету внутрішніх справ, тел. +380951198102, e-mail: Marushkon@ukr.net
Воляник Галина Михайлівна, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту Національного лісотехнічного університету України, тел. +380676809726 e-mail: vgalinka73@i.ua